

УДК: 330.3



---

**М. П. Денисенко,**

*д.е.н., професор, професор кафедри бізнес-економіки  
Київського національного університету технологій  
та дизайну, м. Київ*

---

---

**П. Т. Колісніченко,**

*к.е.н., доцент, науковий співробітник Уманського  
державного педагогічного університету, м. Умань*

---



## НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ МАЛИМ ТА СЕРЕДНІМ БІЗНЕСОМ

**Анотація.** У статті досліджено нормативно-правове забезпечення діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес. Для забезпечення досягнення поставленої мети в статті використовувались наступні методи: індукція, дедукція, групування, класифікація, порівняння. Розглянуто історію розвитку нормативно-правового забезпечення функціонування малого та середнього бізнесу. Досліджено чинні нормативно-правові акти, що регламентують діяльність підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес.

**Ключові слова:** законодавство, нормативно-правові акти, підприємства, установи та організації, що формують малий та середній бізнес.

**Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.** Враховуючи євроінтеграційні прагнення та реалії ринкової економіки в Україні все більшої уваги приділяють розвитку діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, для підвищення їх прибутковості. Важливу роль у цьому процесі відіграє нормативно-правове забезпечення діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес.

Поліпшення економічного становища малого та середнього бізнесу залежить від належної якості його нормативно-правового забезпечення.

**Аналіз останніх публікацій по проблемі.** Питання нормативно-правового забезпечення діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, досліджували такі науковці, як: О.Амоша, В.Геєць, В.Бондаренко, М.Бутко, З.Варналій, В.Василенко, Н.Волощук, З.Герасимчук, Л.Газуда, Б.Данилишин, М.Долішній, С.Дорогунцов, В.Захарченко, В.Збарський, М.Козоріз, І.Комарницький, В.Кредісов, М.Лендел, І.Малик, А.Мельник, Т.Пепа, Т.Рзаєва, В.Удовиченко, В.Худолій, Л.Чернюк, М.Чумаченко, А.Чухно, Н.Шадура-Никипорець.

Незважаючи на значний науковий доробок, зроблений вченими у цій сфері, варто зазначити, що до сих пір недостатньо розробленими залишаються питання удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес.

Т.Рзаєва та Н.Волощук визначають такі напрями упорядкування нормативно-правового регулювання діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес [1, с.114; 2, с.2–8]: реалізація єдиної державної регуляторної політики щодо діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес; забезпечення системності, стабільності та доцільності єдиної державної регуляторної політики щодо діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес; оптимізація адміністративно-правового регулювання економічних відносин малого та середнього бізнесу; усунення організаційних перешкод започаткування малого та середнього бізнесу.

Розвиток діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, залежить від його прибутковості, тому потребує [3, с.39-40]: проведення виваженої державної політики щодо діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес; розширення можливостей доступу підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, до фінансових, трудових та інших ресурсів; розвитку інфраструктури підтримки такого бізнесу; удосконалення системи прийняття рішень щодо діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес; залучення підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, у реалізації державних проектів; залучення підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, у реалізації проектів місцевих органів виконавчої влади, посилення ролі органів місцевого самоврядування у підтримці діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес.

І.Малик [4, с.33]: зазначає, що основними проблемами та причинами зниження рівня розвитку діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес в Україні, є: недосконалість законодавчо-нормативної бази щодо діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес; високий рівень оподаткування діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес; низький рівень державної підтримки діяльності підприємств та організацій, що формують малий та

середній бізнес; відсутність дійового алгоритму реалізації державних проєктів щодо підтримки діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес; недосконалість системи бухгалтерського обліку та статистичної звітності діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес; недостатність інформаційного та консалтингового забезпечення діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес; огріхи у системі підготовки та перепідготовки, а також підвищення кваліфікації персоналу підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес; низький рівень стимулювання інвестиційних процесів.

Для розвитку діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, необхідно спрямовувати власні та залучені кошти на розвиток виробництва; створювати додаткові робочі місця, наповнювати бюджет за рахунок ефективної діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес; розвивати сучасну інфраструктуру та реалізовувати інноваційно-інвестиційні проєкти [5, с.284].

**Метою статті** є дослідити нормативно-правове забезпечення діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, та сформулювати обґрунтовані висновки.

**Виклад основних результатів та їх обґрунтування.** Нормативно-правове забезпечення діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, важливий аспект соціально-економічного життя України. Сьогодні нормативно-правове забезпечення діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, здійснюється багатьма нормативно-правовими актами. Однак одночасно спостерігається тенденція зменшення темпів росту кількості підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, що деякою мірою показує недостатність та недосконалість нормативно-правового забезпечення діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, яке повинно бути першопричиною їх формування та розвитку.

В Україні сформований спеціальний центральний орган виконавчої влади, в юрисдикції якого буде державна регуляторна політика – Державна регуляторна служба України. Діяльність Державної регуляторної служби України визначається, регламентується та координується Кабінетом Міністрів України. Основними завданнями Державної регуляторної служби України є реалізація державної регуляторної політики, особливо щодо діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, формування і видача ліцензій та дозволів, особливо щодо діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, та дерегуляції господарської діяльності, особливо щодо діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес [6]. Основу існування та функціонування Державної регуляторної служби України є впорядкування і систематизація питань ліцензування та дозвільної системи діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес. Для забезпечення своєї діяльності Державна регуляторна служба України використовує такі законодавчі акти, як:

Конституція України, укази Президента України, закони та постанови Верховної Ради України, постанови та інші нормативно-правові акти міністерств, акти Кабінету Міністрів України, інші законодавчі акти.

Початком діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес України, доречно вважати прийняття Закону України «Про підприємництво» від 07.02.1991 р. Наступним важливим нормативно-правовим актом стала Програма державної підтримки підприємництва в Україні (09.03.1993 р.), де висвітлено підходи до сприяння розвитку діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, з зазначенням основної мети – забезпечення формування та виконання державної політики щодо підтримки і захисту діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, створення правових умов його розвитку та формування механізму державного регулювання і координації підприємницької діяльності. У квітні 1996 р. Кабінетом Міністрів України було затверджено Концепцію державної політики розвитку малого підприємництва, в якій зазначено, що державна політика щодо діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, є однією з найважливіших части нееконімічної політики України. Дана Концепція визначає основоположні принципи, пріоритетні напрями і форми економічного, адміністративного та правового впливу щодо діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес. В 1996 р. були внесені зміни до ч.1 ст.42 Конституції України від 28 червня 1996 р. а саме: «кожен повинен мати право на підприємницьку діяльність, причому така діяльність повинна бути не заборонена законом» [7].

Далі були прийняті такі важливі для діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, нормативно-правові акти: Закон України «Про внесення змін до Декрету Кабінету Міністрів України «Про прибутковий податок з громадян» від 13.02.1998 р., Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності» від 10.02.1998р. та Указ Президента України «Про спрощену систему оподаткування обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 03.07.1998 р., Указ Президента України «Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності» від 03.02.1998 р. № 79/98, «Про державну підтримку малого підприємництва» від 12.05.1998 р. № 456/98 та «Про деякі заходи з перегулювання підприємницької діяльності» від 23.07.1998р. № 817/98. У 2000 р. затверджено Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва» № 2063-III та Закон України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні».

Для формування системи контролю щодо діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, у 2007 році прийнято Закон «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності». У 2012 році було прийнято Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього

підприємництва» та у 2013 році нову редакцію Господарського кодексу.

Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємства в Україні» характеризує економіко-правові основи державної політики щодо діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес [8]. Суб'єктами, що формують мікропідприємство, є: фізичні особи, які повинні бути зареєстровані згідно встановленого законодавчого порядку як фізичні особи-підприємці, причому важливим є те, що середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не повинна перевищувати 10 осіб, а от річний дохід від діяльності не повинен перевищувати суму, що еквівалентна 2 мільйонам євро (еквівалент визначається за середньорічним курсом НБУ);

– юридичні особи – можуть бути будь-якої організаційно-правової форми, а також будь-якої форми власності. Середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не повинна перевищувати 10 осіб, а от річний дохід від діяльності не повинен перевищувати суму, що еквівалентна 2 мільйонам євро (еквівалент визначається за середньорічним курсом НБУ).

Суб'єктами, що формують мале підприємство, є: фізичні особи, які повинні бути зареєстровані в законодавчому порядку як фізичні особи-підприємці, причому середня кількість їх працівників за звітний період (календарний рік) не повинен перевищувати 50 осіб та річний дохід від діяльності не повинен перевищувати суму, що еквівалентна 10 мільйонам євро (еквівалент визначається за середньорічним курсом НБУ).

В Україні підприємницька діяльність малого та середнього бізнесу регулюється відповідними законодавчими актами (табл.1).

*Таблиця 1*

**Нормативно-правове забезпечення діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес в Україні**

№	Назва документа	Вид документа	Дата прийняття	Основні положення	Нормативні документи, що регулюють подібну сферу суспільних відносин
1.	Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні	Закон України	22 березня 2012 року № 4618-VI	Закон висвітлює економіко-правові основи державної політики діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес	Закон України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні»
2.	Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні	Закон України	21 грудня 2000 року № 2157-III	Прийнято Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні	Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва»

Продовження таблиці 1

3.	Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців	Закон України	15 травня 2003 року № 755-IV	Закон регламентує відносини щодо державної реєстрації юридичних осіб, а також фізичних осіб-підприємців	Наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва від 20 жовтня 2005 року №97 „Щодо затвердження деяких нормативно-правових актів про надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців”
4.	Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності	Закон України	6 вересня 2005 року № 2806-IV	Закон характеризує і визначає організаційно-правові основи щодо дозвільної системи у діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, і затверджує порядок діяльності дозвільних органів, які мають право видавати документи дозвільного характеру	Закон України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» від 19 травня 2011 року № 3392-VI
5.	Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності	Закон України	4 квітня 2007 року № 877-V	Закон характеризує організаційно-правові основи, загальні принципи та порядок проведення державного контролю щодо господарської діяльності, повноваження органів державного контролю та їх посадових осіб, а також права та обов’язки, відповідальність підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, під час проведення державного контролю.	-

## Закінчення таблиці 1

6.	Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності	Закон України	4 листопада 2011 року №4014-VI	Податковий кодекс України регламентує відносини щодо податків і зборів, а саме: встановлює перелік податків та зборів в Україні та порядок їх сплати, права та обов'язки платників податків та зборів, права та обов'язки контролюючих органів, а також відповідальність за порушення законодавства щодо податків та зборів	Указ Президента України "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва" від 3 липня 1998 року № 727/98
7.	Податковий кодекс України		2 грудня 2010 року № 2755-VI		

– юридичні особи, які можуть бути будь-якої організаційної, правової форми та будь-якої форми власності. Середня кількість їх працівників за звітний період (календарний рік) не повинна перевищувати 50 осіб, а річний дохід від діяльності не повинен перевищувати суму, що еквівалентна 10 мільйонам євро (еквівалент визначається за середньорічним курсом НБУ).

Суб'єктами великого підприємництва є:

– юридичні особи, які можуть бути будь-якої організаційно-правової форми та будь-якої форми власності. Середня кількість їх працівників за звітний період (календарний рік) повинна перевищувати 250 осіб, а річний дохід від діяльності повинен перевищувати суму, що еквівалентна 50 мільйонам євро (еквівалент визначається за середньорічним курсом НБУ).

Усі інші підприємства та організації є суб'єктами середнього підприємництва.

Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» характеризує відносини, що висвітлюють процес державної реєстрації як юридичних осіб, так і фізичних осіб-підприємців [8].

Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» характеризує і визначає організаційно-правові основи щодо дозвільної системи у діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, і затверджує порядок діяльності дозвільних органів, які мають право видавати документи дозвільного характеру.

Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» висвітлює економіко-правові основи державної політики діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес [8].

Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» характеризує організаційно-правові основи, загальні принципи та порядок проведення державного контролю щодо господарської діяльності, повноваження органів державного контролю та їх посадових осіб, а також права та обов'язки, відпо-

відальність підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, під час проведення державного контролю [8].

Податковий кодекс України. Податковий кодекс України регламентує відносини щодо податків і зборів, а саме: встановлює перелік податків та зборів в Україні та порядок їх сплати, права та обов'язки платників податків та зборів, права та обов'язки контролюючих органів, а також відповідальність за порушення законодавства щодо податків та зборів.

В листопаді 2016 року в Кабінеті Міністрів України провели так званий “дерегуляційний день”. Внаслідок його проведення скасовано більше 367 застарілих обмежуючих нормативно-правових актів (для зменшення адміністративного тиску та корупційних ризиків). Також значно спрощено умови роботи для діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, зокрема аграріїв і телекомринку.

Результатом співпраці експертів Офісу ефективного регулювання (BRDO), який створений зусиллями Мінекономрозвитку та Стратегічної групи радників з підтримки реформ, став пакет дерегуляційних ініціатив, які суттєво впливатимуть на розвиток діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес. Планується проводити такі «дерегуляційні дні» в уряді регулярно, коли будуть розглянуті пакети важливих для діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, ініціатив.

**Висновки та перспективи подальших досліджень** Отже, нормативно-правове забезпечення діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, полягає в тому, що необхідно на законодавчому рівні забезпечувати свободу конкуренції між підприємствами та організаціями, що формують малий та середній бізнес, захищати споживачів від недобросовісної конкуренції та монополізму, сприяти посиленню конкурентоспроможності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес.

## Список використаної літератури

1. Рзаєва Т.Г. Малі підприємства: стан та розвиток нормативнозаконодавчої бази. / Т.Г. Рзаєва // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 5. – Т. 3. – С. 111–116.

2. Волощук Н.Ю. Государственная регуляторная политика в сфере малого предпринимательства [Электронный ресурс] /Н.Ю.Волощук// Администрация, управление и экономика. Варненски Свободен Университет «Черноризец Храбър» Варна. Брой 8, 2015. –С. 2-8. – Режим доступа: <http://ejournal.vfu.bg/bg/administrationandmanagment.html>

3. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні/Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва. – Київ, 2014. – 40 с.

4. Малик І.П. Розвиток малого та середнього бізнесу в Україні / І.П.Малик, Г.А.Мохонько// Екон. вісн. Нац. техн. ун-ту України «КПІ»: зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 9. – С. 29 – 34.

5. Газуда Л. М. Активізація розвитку підприємств малого і середнього бізнесу [Текст] / Л. М. Газуда, Н. Ю. Волощук // Науковий вісник Ужгородсько-



го університету: Серія: Економіка / редкол.: В.П. Мікловда, В.І. Ярема та ін. – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2016. – Вип.1(47). Т.2 – С. 279–284. – Бібліогр.: с. 284.

6. Положення про Державну регуляторну службу України [Електронний ресурс]: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2014 р. № 724 –Режим доступу: <http://www.dkrrp.gov.ua/info/2>.

7. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.

8. Нормативно-правова база підприємництва [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.dkrrp.gov.ua/info/456.htm>.

**Николай Павлович Денисенко,**

д.э.н., профессор, профессор кафедры бизнес-экономики Киевского национального университета технологий и дизайна, г. Киев

**Полина Тимофеевна Колисниченко,**

к.э.н., доцент, научный сотрудник Уманского государственного педагогического университета, г. Умань

### **Нормативно-правовое обеспечение управления малым и средним бизнесом**

**Аннотация.** В статье исследовано нормативно-правовое обеспечение функционирования малого и среднего бизнеса. Для достижения поставленной цели в статье использовались следующие методы: индукция, дедукция, группировка, классификация, сравнение. Рассмотрена история развития нормативно-правового обеспечения функционирования малого и среднего бизнеса. Исследованы действующие нормативно-правовые акты относительно деятельности предприятий и организаций малого и среднего бизнеса.

**Ключевые слова:** законодательство, нормативно-правовые акты, малый и средний бизнес.

**Nikolai Denisenko**

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Business Economics of Kyiv National University of Technology and Design, Kiev,

**Paulina Kolisnichenko**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Research Fellow, Uman State Pedagogical University, Uman

### **Normative legal support for small and medium business management**

**Abstract.** The article explores legal support of small and medium business. To ensure the achievement of this goal in the article used the following methods: induction, deduction, clustering, classification, comparison. The history of legal functioning of small and medium businesses. Studied the existing normative and legal acts of small and medium business.

**Keywords:** legislation, normative and legal acts, small and medium business.